

*Helena Blažić**

UDK 336.2.02 (497.5)

Prethodno priopćenje

EKONOMSKO DVOSTRUKO OPOREZIVANJE U HRVATSKOJ

Autorica analizira sustave poreza na dobit u Hrvatskoj s posebnim osvrtom na trenutnu situaciju u razvijenim i tranzicijskim zemljama: računa efektivne porezne stope i stupanj ublažavanja ekonomskog dvostrukog oporezivanja odnosno olakšice za dividende za Hrvatsku za različite varijante (bez) prireza i s prirezima i za različite razine marginalnih stopa. Zaključuje da izabrani sustav u Hrvatskoj - onaj jedinstvene snižene proporcionalne stope, koji je posebno zastupljen upravo u zemljama tranzicije, ima regresivni karakter olakšice.

Uvod

Promjenama u sustavu oporezivanja dohotka i dobiti na kraju ovog tisućljeća, koje se svakako zbog kompletne promjene sustava mogu označiti kao porezna reforma, Hrvatska je napustila dosadašnji, u svijetu gotovo jedinstveni sustav utemeljen na konceptu potrošnje, u korist sustava utemeljenog na konceptu dohotka. Točnije rečeno, novi je sustav, kao što je to uobičajeno i kod ostalih poreznih sustava u svijetu, određeni hibridni oblik između koncepta dohotka i potrošnje, iako pretežito i formalno utemeljen na konceptu dohotka.

Sukladno tome, aktualiziraju se i određene «distorzije» odnosno «neneutralnosti», tipične za praktičnu primjenu dohodovnog koncepta, kao i metode njihovog ublažavanja odnosno eliminacije. Ovdje se misli na problematiku distorzija na relaciji korporacijski-nekorporacijski sektor odnosno obveznici poreza na

* H. Blažić, docent Ekonomskog fakulteta Sveučilišta u Rijeci. Članak primljen u uredništvo: 25. 01.2002.

dohodak – obveznici poreza na dobit¹, koja je dijelom, ali na drugi način, bila prisutna i u starom sustavu, te na problematiku distorzija na relaciji dug-vlastiti kapital, te raspoređena dobit-zadržana dobit. Naravno da su navedene «distorzije» međusobno isprepletene, no upravo ekonomsko dvostruko oporezivanje i mjere njegovog ublažavanja i eliminacije, na koje će se ovaj rad usredotočiti, značajno utječu na navedene distorzije odnosno njihovo smanjenje. Pod ekonomskim dvostrukim oporezivanjem ovdje se misli isključivo na dvostruko oporezivanje dividendi (prema npr. OECD, 1991.)

Radna hipoteza rada je da mjera integracije (poreza na dobit i poreza na dohodak) primijenjena u Hrvatskoj ima regresivni učinak. U radu se neće ponavljati poznati teoretski pristupi problematici dvostrukog oporezivanja,² već će se, nakon što se ukratko izlože sustavi korporacijskog oporezivanja, te unutar njih kvalitativno i kvantitativno metode ublažavanja/ukidanja ekonomskog dvostrukog oporezivanja, prikazati sadašnji trendovi u razvijenim zemljama i zemljama tranzicije, s posebnim osvrtom na Hrvatsku. Hrvatski će se sustav pozicionirati s obzirom na postojeće modele, te posebno na situaciju u zemljama tranzicije, pri čemu će se izložiti njegovi učinci, uključivo s mjerenjem «efektivne»³ porezne stope za različite varijante (bez prireza, s prirezom za grad Rijeku i grad Zagreb).

¹ Za razliku od uobičajene situacije u svijetu, gdje je korporacijski sektor (u pravilu društva kapitala) uglavnom obveznik poreza na dobit, a svi ostali - nekorporacijski sektor (društva osoba i pojedinci) obveznici poreza na dohodak, u Hrvatskoj je ta granica pomaknuta prema niže. Tako su i određeni elementi «nekorporacijskog sektora» obveznici poreza na dobit – npr., društva osoba i trgovci pojedinci, uz opciju i za ostale.

² Za razmatranja o poreznoj politici i politici dividendi, te tzv. «stari» i «novi», kao i noviji pristupi politici dividendi («old» view, «new» view and new «new view»), kao i rezultate relevantnih empirijskih istraživanja vidi npr. Kofler, 1978.; Bradford, 1981., str. 1-4; Arbrutyn, Turner, 1990., str. 495-496; Zodrow, 1991.; Bolster, Janjigian, 1991.; OECD, 1991., str. 26-29; Cnossen, 1993., str. 6-7; Gravelle, 1994., str. 86-89; Slemrod, Bakija, 1996., str. 235-236; Rosen, 1999., str. 444-446; Blažić, 1999., str. 152-158; OECD, 2000., str. 79-80; Auerbach, 2001., str. 1-44. Ipak, treba istaknuti da «niti jedna teorija konzistentno ne objašnjava ponašanje svih poduzeća...» odnosno da «niti jedan od pristupa...nije točan za sva poduzeća» (Arbrutyn, Turner, ib.). Ipak, kao što se vidi iz prikaza prakse suvremenih zemalja, one su prihvatile teze tzv. «starog» pristupa ograničavanjem rješavanja problematike dvostrukog oporezivanja na dvostruko oporezivanje dividendi.

³ Ovdje se ne radi o «pravog» efektivnoj poreznoj stopi u smislu tzv. prosječne efektivne stope ili marginalne efektivne stope poreza na dobit (koja se može proširiti da uključuje i porez na dohodak). Takva bi stopa na razini poduzeća, osim relevantne stope poreza na dobit trebala uključiti i učinke svih olakšica zajedno s amortizacijskom shemom itd. Ovdje se «efektivna porezna stopa» definira tako da uključuje integrirano opterećenje porezom na dobit i dohodak (uključivo i dodatne npr. lokalne poreze na individualnoj razini), ali se kao aproksimacija opterećenja porezom na dobit uzima samo relevantna stopa poreza na dobit (prema npr. Cnossen, 1993., OECD, 1991., Gravelle, 1994., Stiglitz, 1988.).

Radi rasterećenja teksta kvantitativnim materijalom, različiti izračuni, kao i širi tabelarni prikaz, dani su u kvantitativnim prilogima na kraju. No, navedena kvantitativna građa je sastavni dio iznesene materije, koji nema karakter klasičnog dodatka, već je neophodna za pravilno potkrepljivanje iznesenih komentara i zaključaka.

Sustavi poreza na dobit

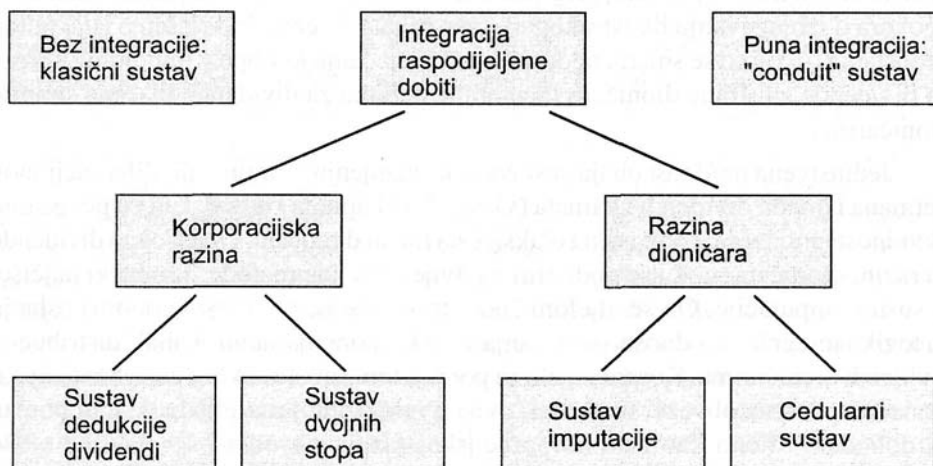
Teoretski i praktičan problem dvostrukog oporezivanja dividendi odnosno ekonomskog dvostrukog oporezivanja rezultat je shvaćanja (primijenjenog u praksi) da je korporacija entitet u potpunosti odvojen od svojih dioničara, te da je stoga treba i posebno oporezivati (tzv. klasični sustav). Ovome slijedi i posebno oporezivanje dividendi na razini dioničara unutar sintetičkog poreza na dohodak relevantnom marginalnom stopom unutar progresivne ljestvice. Raspodijeljena je dobit (dividende) tada puno jače oporezovana nego zadržana, i njeno opterećenje je puno veće od relevantne marginalne stope dioničara (ovisno o visini poreza na dobit). Poznato je da takav sustav ima «prednost» u tome što potiče zadržavanje dobiti u poduzeću. Njegovi zagovornici ističu razdvojenost vlasničkih i kontrolnih funkcija u (velikim) korporacijama, te da u vezi s time dioničari nemaju nikakva utjecaja niti kompetencije u vezi dividendi, dok ih ne raspodijeli menadžment. U tom su smislu dioničari vrlo slični vlasnicima obveznica, odnosno vjerovnicima poduzeća.

Popuno je suprotno shvaćanje ono po kojem je korporacija samo kanal, odnosno mehanizam stjecanja svih korporacijskih dohodaka (distribuiranih i nedistribuiranih) dotičnih dioničara. Tako je korporacijski porez samo akontacija porezne obveze njezinih dioničara. Navedeno shvaćanje ne nalazi svog odraza u praksi korporacije, već samo nekorporacijskog sektora (tzv. “partnership metoda”, odnosno puna integracija)⁴. U praksi se integracija, ukoliko se primjenjuje, ograničava samo na onu distribuirane dobiti. Navedene temeljne relacije između poreza na (korporacijsku) dobit i poreza na dohodak prikazuje slika 1:

⁴ Stoga se puna integracija kao teoretski oblik rješavanja problematike ekonomskog dvostrukog oporezivanja (dividendi) neće dalje analizirati u ovome radu.

Slika 1.

MOGUĆI ODNOSI KORPORACIJSKOG POREZA I POREZA NA DOHODAK

Izvor: Cnossen, Sijbren: Bulletin for International Fiscal Documentation, IBFD, 1993., 1, str. 4.

Logika odobravanja olakšica na razini korporacije jest da se tretman dividendi približi onome kamata, koje su, za razliku od dividendi, deduktibilne, što dovodi do privilegiranosti duga u odnosu na dionički kapital. Navedeno se ostvaruje, bilo primjenom nulte stope na dividende (dobit namijenjenu raspodjeli), tj. punom dedukcijom dividendi od osnovice poreza na dobit (čime se eliminira njihovo dvostruko oporezivanje) ili, pak, djelomičnom dedukcijom dividendi odnosno primjenom snižene stope poreza na raspodijeljenu dobit (u kojim se slučajevima ovo dvostruko oporezivanje samo ublažava). Takva se dedukcija, odnosno snižena stopa može limitirati na "normalnu" dividendu, za razliku od iznadprosječne koja bi onda bila oporeziva.⁵

Uz tehničke probleme određivanja odgovarajuće osnovice za obračun oslobođenja (Cnossen, 1991., str. 8) obje metode (bilo da se provode radikalno do eliminacije ili samo u svrhu ublažavanja) imaju i dodatne nedostatke.

⁵Ova je logika na tragu rješenja zaštitne kamate našega poreznog sustava.

Nedostatak je sustava odbitka dividendi, osim ukoliko je cilj stimulirati domaće investicije, u tome što se olakšica automatski daje stranim dioničarima, koji ne plaćaju nacionalni porez na dohodak kojem su podvrgnuti domaći dioničari. Navedeno rezultira u lošijoj startnoj pregovaračkoj poziciji prilikom sklapanja bilateralnih ugovora o izbjegavanju dvostrukog oporezivanja.⁶ Eventualno rješenje istaknutog nedostatka (ukoliko se smatra nedostatkom) povećanje je stope withholding poreza na dividende za strane dioničare ili zabrana odbitka za dividende plaćene stranim dioničarima.⁷

Jedinstvena prednost obaju sustava je u smanjenju (eliminaciji) diferenciranog tretmana između dividendi i kamata (vlasničkog kapitala i duga), kao i u povećanju likvidnosti poduzeća u odnosu na olakšice na razini dioničara. Olakšice za dividende na razini dioničara mogu se podijeliti na dvije temeljne metode. Teoretski najčišći je sustav imputacije. On se, djelomično (što se tiče raspodijeljene dobiti) oslanja na logiku integracije, odnosno shvaćanja da je korporacija samo "kanal" distribucije dividendi dioničarima. Korporacijski se porez u tom smislu shvaća kao akontacijski. Konačna porezna obveza, međutim, ovisi o relevantnoj marginalnoj stopi poreza na dohodak. Slično kao i na korporacijskoj razini, navedena se olakšica može provoditi u cijelosti, gdje se cjelokupni plaćeni korporacijski porez smatra akontacijskim i imputira dioničarevom dohotku prije obračuna poreza na dohodak, te kasnije, nakon obračunate obveze u skladu s relevantnom marginalnom poreznom stopom dioničara, odbija kao (najčešće "non-wastable", odnosno refundirajući) porezni kredit (tzv. puna imputacija). U slučaju parcijalne imputacije, porezni kredit se može izraziti u postotku od neto dividende ili u postotku od poreza na dobit korporacije ili kao postotak uvećane dividende.

Prednosti ovog sustava, odnosno razlozi njegove relativno široke primjene, želja su za poticanjem distribuiranja dobiti, da bi se stimulirao rad tržišta kapitala, veća kontrola dioničara raspoloživom dobiti (čime se pojačava dioničarska demokracija), te, u manjoj mjeri, smanjila porezno uvjetovana sklonost poslovanju u nekorporacijskom sektoru. Nadalje, zbog već iznesene tehnike, poreznoj se administraciji daje mogućnost provjere poreza na dohodak potičući ispravno prijavljivanje dividendi. Ovom se tehnikom sprječava i izbjegavanje plaćanja poreza stranih državljana. Ni jedna zemlja automatski ne dozvoljava stranim dioničarima olakšicu, no ona se često može proširiti i na njih kao rezultat bilateralnog ugovora o izbjegavanju dvostrukog oporezivanja.

⁶ No, sa stajališta privlačenja stranog kapitala može se smatrati i prednošću, odnosno inkorporiranom olakšicom za strane investitore.

⁷ Povijesni primjer sličnog nedostatka sustava dvostrukih stopa je primjer Njemačke (Cnossen, 1991., str. 8), gdje su strana ("roditeljska") poduzeća, da bi izbjegla veću stopu na zadržanu dobit svojih ovisnih poduzeća u Njemačkoj, distribuirala njihove profite u roditeljsko poduzeće u inozemstvo i vraćala ih kao dionički kapital natrag u svrhe reinvestiranja.

Temeljni nedostatak metode imputacije njena je administrativna složenost. Ona je dijelom izbjegnuta drugom metodom - davanjem (djelomičnih) olakšica na razini dioničara, koja se još naziva cedularnim tretmanom (Cnossen, 1991., str. 4, 10), odnosno modificiranim klasičnim sustavom (Messere, 1993., str. 345). Različiti naslovi ove metode održavaju činjenicu da se dividenda porezno tretira drugačije od ostalih dijelova (sintetičkog) dohotka, odnosno da postoji porez na razini dioničara (kao kod klasičnog sustava), ali da je on niži i ta olakšica nije ni u kakvoj vezi sa svotom poreza na dobit sadržanoj u raspodijeljenoj dobiti (kao kod imputacije).

Različiti oblici olakšica za dividende imaju oblik posebnog poreza na primljene dividende (po nižoj (od najviše marginalne) linearnoj stopi), poreznog kredita (naravno, bez prethodnog uvećanja dividende), koji nije refundirajući ("wastable") ili pak izuzeća dijela dividendi (autorova sinteza prema OECD, 1991., str. 57; Cnossen, 1993., str. 9-12; Messere, 1993., str. 342-362; Jelčić, Jelčić, 1998., str. 238; OECD, 1991., str. 22-25; Sanford, 2000., str. 64-65). Temeljni je nedostatak ove metode u tome što je korist raspodijeljena regresivno s obzirom na dohodak, budući da je olakšica za sve ista. Osim navedenih prednosti, koje vrijede i za prethodnu metodu na razini dioničara, dodatna prednost ove metode je u njenim mogućim daljnjim transformacijama radi prilagodbe ciljevima porezne i ekonomske politike (tako se npr. iznos poreznog kredita može vezati za dodatne investicije u dionice, kako bi se potaklo individualno dioničarstvo i razvoj tržišta kapitala i sl.). Kvantitativni prikaz navedenih sustava i njihovog poreznog opterećenja dan je u Prilogu 1.

Dvostruko oporezivanje dividendi u razvijenim zemljama i zemljama tranzicije

Kao što je već istaknuto, većina je zemalja akceptirala dvostruko oporezivanje dividendi kao problem, odlučivši se na neku od metoda njegovog ublažavanja, odnosno eliminacije.

Tablica 1. u Prilogu 2. prikazuje promjene u sustavima oporezivanja dobiti u zemljama OECD-a od 1960. godine, uključivo i sadašnji sustav, a tablica 2. sustave oporezivanja dobiti u tranzicijskim zemljama.. Poseban problem u svrstavanju zemalja prema iznesenoj standardnoj klasifikaciji predstavlja pojavljivanje dualnih poreza na dohodak⁸, odnosno sve češćeg slučaja oporezivanja svih, odnosno većine

⁸ Prema definiciji, čisti dualni porez na dohodak zahtijeva podjelu cjelokupnog dohotka fizičke osoba na dohodak od rada (zarađeni dohodak) i dohodak od kapitala (pri čemu se podjela primjenjuje i na dohodak od samostalne djelatnosti), oporezivanje prvoga progresivnom, a drugoga jedinstvenom proporcionalnom stopom, koja odgovara stopi poreza na dobit i najnižoj marginalnoj progresivnoj stopi, te eliminaciju dvostrukog oporezivanja dividendi (Cnossen, prema Bavilla, 2001, str. 222; vidi i Jelčić, Jelčić, 1988., str. 119-121). U praksi se obično takvim dohotkom smatra onaj podijeljen na dio od rada i kapitala pri čemu se prvi oporezuje progresivno, a drugi jedinstvenom proporcionalnom stopom. Vezuje se prvenstveno za nordijske zemlje, iako je Danska, koja ga je prva uvela 1987., kasnije djelomice odstupila od prvobitnog koncepta.

(ili samo nekih) dohodaka od kapitala (a ne samo dividendi) jedinstvenom proporcionalnom stopom (odnosno stopama) poreza na dohodak. U tom je slučaju, ondje gdje ne postoji prateća «čista» metoda rješavanja problematike dvostrukog oporezivanja (npr., imputacija), teško razlučiti radi li se o klasičnom sustavu ili o sustavu posebne (snižene, jedinstvene, proporcionalne) stope na dividende. Iako se formalno radi o potonjem slučaju, bitno je naglasiti da se onda ovakva «olakšica» za dividende provodi u okviru cjelokupne «olakšice», odnosno blažeg (proporcionalnog) oporezivanja dohodaka od kapitala. U tom smislu intencija zakonodavca nije bila toliko smanjiti ekonomsko dvostruko oporezivanje (dividendi), koliko generalno smanjiti opterećenje dohodaka od kapitala (uvođenje svojevrsnog hibridnog oblika između poreza na dohodak i izravnog osobnog poreza na potrošnju alternativnog oblika). Smanjenje opterećenja dividendi u odnosu na klasični sustav (kod sintetičkog poreza na dohodak) postignuto je na određeni način usputno, odnosno u okviru općeg smanjenja dohodaka od kapitala. Takvi će se slučajevi posebno naglasiti i objasniti u fusnotama.

Bitno je naglasiti, uzimajući navedeno u obzir, da bi se, zbog sve većeg broja odstupanja od globalnog (sintetičkog) poreza na dohodak u obliku dualnih sustava, te proporcionalnih stopa na (neke) dohotke od kapitala (npr. skandinavske zemlje, Nizozemska, Austrija, Belgija, Francuska, Italija, te velik broj zemalja tranzicije⁹) moglo razmišljati i o drugačijoj klasifikaciji. Tu bi se oporezivanje dividendi jedinstvenom stopom kao i za ostale (odnosno većinu ostalih dohodaka od kapitala) moglo smatrati svojevrsnim «klasičnim» sustavom, odnosno tretmanom, ali uz naglasak da se radi o klasičnom tretmanu unutar svojevrsnog dualnog poreza na dohodak (odnosno eventualno proporcionalnog poreza na većinu dohodaka od kapitala). Nadalje, niže bi se oporezivanje dividendi od ostalih (odnosno većine ostalih) dohodaka od kapitala moglo smatrati olakšicom na razini dioničara u obliku snižene (posebne, jedinstvene) stope na dividende.

⁹ Za razliku od nordijskih zemalja koje se mogu svrstati u dualni porez na dohodak (odstupanja od koncepta vezana su prije svega za slučaj Danske), primjer Nizozemske ne može se smatrati dualnim porezom zbog oporezivanja dohotka od nekretnina (vlasništvo kuće odnosno stana) progresivnom stopom, te neoporezivanja kapitalnih dobitaka i specifičnosti oporezivanja dohotka od kapitala (pretpostavljena stopa prinosa). Prema potonjemu moglo bi se govoriti o svojevrsnom porezu na imovinu odnosno na neto bogatstvo (Meussen, 2000., str.490; Carminada, Goudswaard, 2001., str. 44; Bavila, 2001., str. 218). Sve veći broj drugih razvijenih zemalja odustaje postepeno od progresivnog oporezivanja određenih dohodaka od kapitala. Među zemljama koje imaju poseban oblik oporezivanja za dohodak od kapitala ističu se Austrija (neki je svrstavaju čak u zemlje dualnog poreza), Italija, i Francuska, ali i sve veći broj drugih zemalja primjenjuje preferencijalni tretman na neke oblike dohotka od kapitala. Proporcionalnost dohodaka od kapitala (uključivo i česta izuzeća) je posebno izražena kod zemalja tranzicije, za koje je cedularnost ionako bliži koncept od onoga sintetičnog dohotka.

Stupanj ublažavanja dvostrukog oporezivanja dividendi mjerio bi se, u tom slučaju, ne u odnosu na najvišu marginalnu stopu poreza na dohodak, već na jedinstvenu proporcionalnu stopu poreza na dohotke od kapitala.

Problem se, međutim, javlja, u slučajevima kada postoji više različitih proporcionalnih stopa na različite dohotke od kapitala, koje variraju od nulte stope (izuzeća) do najviše marginalne stope poreza na dohodak, pri čemu je još moguće i opciono uključanje pojedinih takvih dohodaka u poreznu prijavu (tj. oporezivanje po konceptu sintetičkog dohotka), kao što je, npr., slučaj u mnogim (posebno tranzicijskim) zemljama, te od 2001. godine i u Hrvatskoj. Takvi sustavi nisu ni sintetički, niti dualni, već složeni hibridni oblici između koncepta dohotka i potrošnje, odnosno kombinacija sintetičkog i cedularnog oporezivanja. U takvom je slučaju ipak najprihvatljivije svrstati proporcionalnu stopu poreza na dividende (konačni porez po odbitku) u olakšice na razini dioničara u vidu jedinstvene (snižene) stope. Naime, s obzirom na nepostojanje jedinstvene stope poreza na dohodak od kapitala jedini relevantni kriterij za utvrđivanje olakšice, odnosno ublažavanja dvostrukog oporezivanja predstavlja relevantna marginalna stopa. U slučaju Hrvatske očito je da se nastojalo da kumulativno porezno opterećenje ne prijeđe, odnosno da bude relativno blizu onome najviše marginalne stope poreza na dohodak. Dakle, vodilo se računa o porezu na dobit kao o svojevrsnom obliku dodatnog poreza na dohodak od kapitala, kao što je detaljno objašnjeno i prikazano u sljedećem poglavlju.

Također treba napomenuti da se u tablici 1. (u Prilogu 1.) odnosno tablicama 1. i 2. prihvatila klasifikacija standardnijeg, odnosno klasičnog tipa (npr., OECD, 1991.; Cnossen, 1993.; OECD, 1994.; Messere, 1999.; Sanford, 2000.), kakva je, uostalom, prezentirana i u dosadašnjem dijelu rada, a ne klasifikacija gdje se olakšica na razini dioničara u vidu posebne (jedinstvene odnosno snižene) stope na dividende prikazuje kao modificirani klasični sustav (npr., Messere, 1993).

Kao što je vidljivo iz tablice 1. u Prilogu 2., šarolikost u sustavima korporacijskog oporezivanja prisutna je kako u statičkom (situacija 2000.), tako i u dinamičkom, odnosno razvojnom smislu. Različite smjernice harmonizacije, odnosno prijedlozi, među kojima se ističu one EZ-a odnosno EU, nisu uspjele ujednačiti ove sustave na razini EU¹⁰, tako da trenutno čak i ne postoji jedinstven harmonizacijski prijedlog za EU. Stoga je vrlo mala vjerojatnost da će se u dogledno

¹⁰ Tako je Europska Komisija 1962. preporučila sustav dvojnih stopa (Neumarkov izvještaj), 1970. klasični sustav (Van den Tempeov izvještaj), te 1975. sustav djelomične imputacije. 1990. povučena je preporuka iz 1975. Poznati Rudingov odbor, koji se bavi problematikom harmonizacije korporacijskog oporezivanja od početka devedesetih, zalaže se za dugoročnu harmonizaciju korporacijskih sustava u užem smislu (vezano za ekonomsko dvostruko oporezivanje), no bez kratkoročne preporuke o željenom modelu (Messere, 1993).

vrijeme oblikovati jedinstven sistem na razini EU. Dapače, čini se da Europska Komisija prihvaća stajalište da jedinstveno tržište, barem kratkoročno, ne zahtijeva prihvaćanje jedinstvenog sustava korporacijskog oporezivanja (Messere, 1999., str. 352).

Ipak, praksa zemalja članica OECD-a iskazuje odgovarajuće trendove. Tako je u pedesetim i ranim šezdesetima prevladavao klasičan sustav, što je bilo odraz prevladavajućeg uvjerenja da je samofinanciranje povoljniji način financiranja, te da u skladu s time treba porezno povoljnije tretirati zadržavanje dobiti od njezine isplate (Messere, 1999., str. 352). Već je šezdesetih postajala sve glasnjia kritika ekonomskog dvostrukog oporezivanja i posljedica porezne diskriminacije, što je dovelo do uvođenja nekih od mjera ublažavanja ili eliminacije dvostrukog oporezivanja dividendi u sedamdesetim i osamdesetim godinama. Pritom je bio posebno favoriziran sustav imputacije. Promjene kasnih osamdesetih i devedesetih godina ukazuju na pravac postepenog napuštanja olakšica na razini poduzeća (posljednja ih je napustila Njemačka poreznom reformom iz 2000., koja je stupila na snagu 2001.). Unutar olakšica na razini dioničara, sve se više zamjećuje trend prema olakšicama tipa cedularnog sustava (tzv. sheme rasterećivanja dioničara, odnosno olakšice na razini dioničara u užem smislu), kod kojih rasterećenje dividendi nije ni u kakvoj direktnoj vezi s plaćenim porezom na dobit na razini korporacije (kao što je to slučaj kod imputacijskog sustava). Od ovakvih se shema posebno ističe ona jedinstvene (snižene, posebne) stope na dividende, koja se jednostavno realizira konačnim porezom po odbitku i najčešće je sastavnica šireg koncepta proporcionalnog oporezivanja (nekih) dohodaka od kapitala uključivo i s izuzećem za neke dohotke od kapitala. Upravo je jednostavnost jedan od glavnih razloga izuzetno široke primjene ovakvog tipa ublažavanja ekonomskog dvostrukog oporezivanja (dividendi) u zemljama tranzicije i općenito odustajanja od složenih sustava oporezivanja dobiti, kao što to prikazuje tablica 2.

Tablica 2.

SUSTAVI OPOREZIVANJA DOBITI U ZEMLJAMA TRANZICIJE U 2001.
(uključujući i nedavne promjene)

Zemlja	Tretman dividendi
Albanija Bugarska Hrvatska Češka	Konačni porez po odbitku 10% Konačni porez po odbitku 15% Konačni porez po odbitku od 15% od 2001. (prije dividende izuzete) Kombinacija olakšica na razini korporacije i dioničara: porezni kredit na razini korporacije (50% poreza po odbitku na isplaćene dividende) i snižena stopa na dividende (konačni porez po odbitku od 15%) (do 2000. konačni porez po odbitku od 25%)

Estonija	Od 2001. nema poreza na dobit, već samo na raspoređenu dobit tj. dividende i to po stopi od 26/74; to je konačni porez i dioničari ne uključuju dividende u svoj oporezivi dohodak
Mađarska	20% odnosno 35% konačni porez po odbitku (35% na višak dividendi iznad određenog postotka udjela)
Poljska	Konačni porez po odbitku 15% (do 2000. 20%)
Rumunjska	Konačni porez po odbitku 5% (do 2000. 10%)
Rusija	Puna imputacija* (do 2001. klasični sustav)
Slovačka	Konačni porez po odbitku 15%
Slovenija	Izuzeće (40% dividendi izuzeto); ostatak oporezivan relevantnom stopom poreza na dohodak
Većina ostalih zemalja	Konačni porez po odbitku

* Poreznom reformom od 1. siječnja 2000. Rusija je u potpunosti napustila progresivne stope i uvela cedularno oporezivanje (3 kategorije dohotka s tri proporcionalne stope). Opća je stopa 13% (odnosi se na sve dohotke koji nisu svrstani u preostale dvije skupine), dok se na dividende (kao i na sav dohodak nerezidenata) primjenjuje stopa od 30%.

Izvori: IBFD: Central & East European Tax Directory 1999.; IBFD: European Tax Handbook 2000.; IBFD: European Tax Handbook 2001.; Taferner Anja: Russian Federation: Tax Reform – Act II, 2001., str. 48-49.

Problematika dvostrukog oporezivanja u Hrvatskoj

Sukladno sa sve izraženijim trendom u razvijenim zemljama, koji je posebno došao do izražaja i u zemljama tranzicije, Hrvatska se odlučila za takav oblik «integracije»¹¹ poreza na dohodak i dobit, kojim se na raspoređenu dobit primjenjuje posebna, odnosno snižena (u odnosu na najvišu marginalnu stopu poreza na dohodak) porezna stopa poreza na dohodak. I sama tehnika postizanja te snižene stope ona je, koja ima trend porasta, odnosno uglavnom je dominantna unutar sustava snižene stope – one priznavanja poreza po odbitku (za dividende i udjele u dobiti) konačnim porezom.^{12 13}

¹¹ «Pravom» integracijom, i to samo raspoređene dobiti može se smatrati samo metoda imputacije, gdje se plaćeni porez na dobit smatra akontacijom (porezom po odbitku) poreza na dohodak (dividende).

¹² Tako je, npr., Austrija, kada je prešla na metodu posebne stope (prije je primjenjivala metodu dvojnih stopa na razini poduzeća) za dividende najprije primjenjivala polovicu relevantne stope poreza na dohodak, a kasnije jedinstvenu konačnu stopu od 22%.

¹³ Ipak se mora napomenuti da i ovo opterećenje od 15% na razini fizičkih osoba nije konačno, odnosno može biti vraćeno ukoliko fizička osoba nije temeljem drugih dohodaka iskoristila svoje osobne odbitke, odnosno neoporezive iznose.

Uzevši u obzir stopu poreza na dohodak u obliku dividendi (udjela u dobiti), tj. konačni porez po odbitku od 15% za primitke od dividendi i udjela u dobiti, ukupno se porezno opterećenje raspodijeljene dobiti *bez prireza* može prikazati relacijom:

$$Td = td + (1 - td)w = 0,2 + (1 - 0,2) 0,15 = 0,32 = 32\%$$

Konačnim množenje sa 100 uobičajene relacije, koje se prikazuju po jedinici, mogu se prikazati u konačnici i u postotnom iznosu.

Ukoliko se u formulu uključi i prirez, ukupno se porezno opterećenje raspodijeljene dobiti može prikazati kao:

$$Td = td + (1 - td)w + ((1 - td)w)p$$

gdje je p = stopa prireza. Tako se primjenom navedene formule za grad Zagreb ukupno porezno opterećenje (uključivo s prirezom) može prikazati kao:

$$Td = 0,2 + (1 - 0,2) 0,15 + ((1 - 0,2)0,15) 0,18 = 0,32 + 0,0216 = 0,3416 = 34,16\%$$

odnosno za grad Rijeku kao:

$$Td = 0,2 + (1 - 0,2) 0,15 + ((1 - 0,2)0,15) 0,0625 = 0,32 + 0,0075 = 0,3275 = 32,75\%$$

Mjerenje stupnja olakšice za dividende (Cnossen, 1993., str.12) tj. točnije rečeno stupnja ublažavanja ekonomskog dvostrukog oporezivanja dividendi (OECD, 1991., str. 254) vrši se tradicionalno u odnosu na odnosno u usporedbi s klasičnim sustavom. Pritom je kriterij za potpunu (100%) olakšicu, odnosno ublažavanje (eliminaciju) dvostrukog oporezivanja relevantna marginalna stopa poreza na dohodak. U pravilu je ona oportunitetni trošak ostalih oblika dohodaka, i to od kapitala (najčešće se kao primjer uzimaju kamate (npr. Cnossen, OECD, op.cit)), odnosno nekorporacijskog sektora (npr., Gravelle, 1994., str. 77-82; Stiglitz, 1988., str. 564-571). U slučaju Hrvatske, kao mjera usporedbe može se koristiti uglavnom potonje¹⁴ (što u biti odgovara našim obveznicima poreza na dohodak), iako (ali samo u vrlo malom opsegu i značenju) i prethodno (neizuzete kamate, dohodak od imovine i imovinskih prava). Dakle, stupanj ublažavanja (rasterećenja) ekonomskog dvostrukog oporezivanja moguće je prikazati kako slijedi:

¹⁴ Kod oporezivanja dohodaka od kapitala, nakon napuštanja alternativnog koncepta oporezivanja potrošnje, ali ne i potpunog prijelaza na koncept (sintetičkog) dohotka, teško se može govoriti o jedinstvenom oporezivanju, a pogotovo ne o opterećenju relevantnim stopama poreza na dohodak.

$$\frac{\text{Stupanj ublažavanja ekonomskog dvostrukog oporezivanja}}{\text{porez bez ublažavanja-stvarno porezno opterećenje}} = \frac{\text{porez bez ublažavanja-porez kod potpunog rasterećenja}}{\text{porez bez ublažavanja-porez kod potpunog rasterećenja}}$$

pri čemu je:

- Porez bez ublažavanja = ukupno porezno opterećenje kod klasičnog sustava porezom na dobit i porezom na dohodak (Td_k);
- Stvarno porezno opterećenje = ukupno porezno opterećenje porezom na dobit i dohodak kod analiziranog sustava (Td_s);
- Porez kod potpunog rasterećenja = ukupno porezno opterećenje u slučaju eliminacije dvostrukog oporezivanja odnosno opterećenje relevantnom marginalnom stopom poreza na dohodak (m).

Temeljem navedenih odnosa, mogu se istaknuti stupnjevi ublažavanja ekonomskog dvostrukog oporezivanja odnosno rasterećenja dividendi (olakšice za dividende), i to za različite relevantne marginalne stope. Navedeni se rezultati mogu očitati i u detaljnijem analitičkom prikazu u Prilogu 5 (koji ima karakter dodatka), iz kojeg su vidljive i pojedine međustavke obračuna.

Nužan element u izračunu stupnja ublažavanja ekonomskog dvostrukog oporezivanja za razne varijante jest izračun ukupnog poreza bez ublažavanja, odnosno rasterećenja ekonomskog dvostrukog oporezivanja, odnosno ukupnog poreza u pretpostavljenom klasičnom sustavu. Ovaj je izračun dan u Prilogu 3., a njegovi su rezultati prikazani u tablici 3.

Tablica 3.

UKUPAN HIPOTETSKI POREZ BEZ UBLAŽAVANJA (KLASIČNI SUSTAV) ZA RAZLIČITE MARGINALNE STOPE NA PRIMJERU NUMERIČKIH PODATAKA HRVATSKOGA POREZNOG SUSTAVA

%	15%	25%	35%
Bez prireza	32,00%	40,00%	48,00%
Prirez (Zagreb)	34,16	43,60%	53,04%
Prirez (Rijeka)	32,75%	41,25%	49,75%

Izvor: Prilog 3. i Prilog 5. (1. dio).

S obzirom da je najniža stopa poreza na dohodak jednaka stopi poreza po odbitku na dividende, izračunati iznosi primjenom stope od 15% jednaki su onima stvarnog poreznog opterećenja. To u biti znači da se za niže dohotke, tj. one koji se oporezuju po stopi od 15%, primjenjuje klasični sustav, tj. nema posebne olakšice za dividende, odnosno ublažavanja ekonomskog dvostrukog oporezivanja za ove dohodovne slojeve.¹⁵ Navedeno će biti još očitije nakon izračuna stupnja ublažavanja ekonomskog dvostrukog oporezivanja.

Stvarno porezno opterećenje (Td_s) već je izračunato (tablica 3. i prilog 3.) te se stoga može izračunati i stupanj ublažavanja ekonomskog dvostrukog oporezivanja za različite stope, odnosno situacije sa ili bez prireza. Tako se bez uzimanja u obzir prireza dobiva sljedeći izračun za stupanj ublažavanja ekonomskog dvostrukog oporezivanja, odnosno olakšicu za dividende¹⁶ za stopu od **35%** (bez prireza)

$$\begin{array}{lcl} \text{Stupanj ublažavanja} & Td_k - Td_s & 0,48 - 0,32 \\ \text{ekonomskog dvostrukog} & = \frac{\quad}{Td_k - m} = \frac{\quad}{0,48 - 0,35} = 1,2301 = 123,01\% \\ \text{oporezivanja} & & \end{array}$$

Izračuni za ostale varijante (s prirezom na Zagreb i Rijeku) te ostale marginalne stope poreza na dohodak prikazani su u Prilogu 4., a detaljnije se mogu analizirati i u Prilogu 5.

Rezultat od 123,01%, kao i Prilozi 4 i 5 pokazuju da se u biti ne može govoriti o «ublažavanju», odnosno «eliminaciji» dvostrukog oporezivanja (što bi bio slučaj da je stopa 100%), nego je stopa veća 100%. Time se ukazuje na činjenicu da je kumulativno opterećenje porezom na dobit i dohodak (konačnim porezom po odbitku) veće od relevantne marginalne stope poreza na dohodak. Stoga se može zaključiti da u Hrvatskoj, gledano sa stajališta najviših dohodovnih slojeva (onih oporezovanih stopom od 35%) u biti ne postoji problem ekonomskog dvostrukog oporezivanja (dividendi). Suprotno od toga, taj je oblik dohotka oko 20% podoporezovan u odnosu na relevantnu (najvišu) marginalnu stopu, odnosno raspoređenu dobit nekorporacijskog sektora.

Uključivanje prireza dodatno povećava ovaj jaz ovisno o visini prireza. Razlog tome je obračunavanje prireza na «samo» 15% poreza po odbitku u prvome, odnosno «ipak» 35% u drugome slučaju. Tako na primjeru grada Zagreba za stopu od 35% stupanj ublažavanja ekonomskog dvostrukog oporezivanja iznosi čak 160,

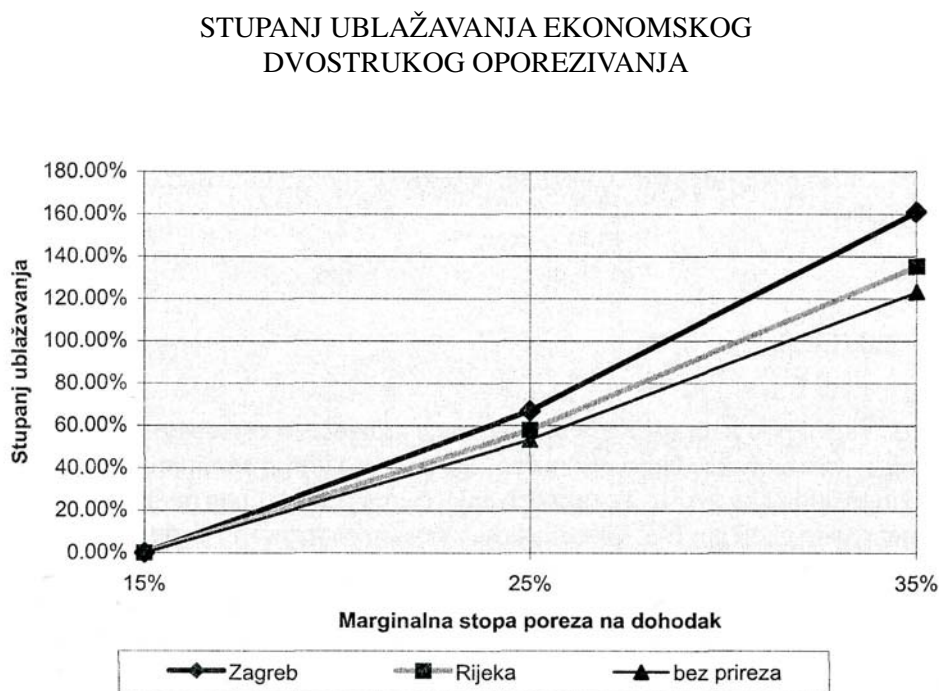
¹⁵ Nužno je, međutim, spomenuti da najniži dohoci, odnosno, npr., oni gdje su dividende jedini ili gotovo jedini izvor prihoda, imaju opciju uključenja dohotka od dividendi u poreznu prijavu, tj. odbitka plaćenog akontacijskog poreza po odbitku. Ova opcija po kojoj porez po odbitku nije konačan znači u biti obuhvaćanje cijelog ili dijela iznosa dividendi neoporezivim dijelom (osobnim odbitkom), što djelomice ili u cijelosti implicira nultu stopu.

¹⁶ Navedeno je detaljnije i postupno prikazano u Prilogu.

82%. Nešto je blaže «podopterećenje» dividendi u slučaju gradova s nižim prirezom kao što je to, npr., u Rijeci, gdje za stopu od 35% stupanj ublažavanja iznosi 135,24%. U slučaju srednje stope (25%) iskazuju se «normalni» iznosi ispod 100%. U slučaju najniže stope (15%), kao što je već istaknuto, porez bez ublažavanja (klasični sustav) jednak je stvarnom poreznom opterećenju ($Td_k - Td_s$). Stoga nema ublažavanja ekonomskog dvostrukog oporezivanja, tj. rasterećenje je 0%.

Sintetički prikaz opisanih učinaka dat je u slici 2.

Slika 2.

Iako izabrani hrvatski model ima različite prednosti ekonomske efikasnosti imanentne olakšicama na razini dioničara, te dodatnu krucijalnu prednost - jednostavnost, imanentnu upravo ovom (pod)obliku olakšica na razini dioničara,¹⁷ navedeni rezultati prezentirani u Prilogu 4 i Prilogu 5 ukazuju na jedan njegov nedostatak.

¹⁷ Što je jedan od glavnih razloga prihvatanja ovog modela od strane većine zemalja tranzicije, ali i rastućeg prihvatanja kod razvijenih zemalja.

Vidljivo je da je stupanj ublažavanja ekonomskog dvostrukog oporezivanja, odnosno olakšica (vidi i Prilog 4., te r.br.9. Priloga 5.) veća za marginalnu stopu od 35%, a manja za marginalnu stopu od 25%, dok nestaje za najnižu stopu. Treba istaknuti i da prirez još dodatno zaoštrava navedenu nejednakost. Olakšica je, dakle, regresivna, što je u pravilu oznaka i ostalih olakšica na razini dioničara cedularnog tipa. U ovom slučaju izabrana tehnika ostvarenja kriterija (povećanja) ekonomske efikasnosti (smanjenje dvostrukog oporezivanja), koja i izuzetno zadovoljava kriterij jednostavnosti, dolazi u sukob s kriterijem progresivnosti¹⁸. Vrlo je čest upravo takav slučaj kolizije kriterija (efikasnost i jednostavnost nasuprot vertikalne pravednosti) kao rezultat reformskih procesa u tranzicijskim zemljama, ali sve češće i u razvijenim zemljama.

Ipak, kao što je već prije napomenuto za Hrvatsku, regresivnost se sustava, slično kao i u nekim drugim zemljama koje imaju ovaj tip olakšice, može ublažiti samo za najniže dohodovne slojeve uključenjem dividendi u poreznu prijavu (opcioni tretman, ukoliko odgovara poreznom obvezniku zbog neiskorištenog neoporezivog dijela)¹⁹.

Zaključak

U većini poreznih sustava s vremenom je prihvaćeno shvaćanje da je u svrhu povećanja ekonomske efikasnosti nužno, ako ne u potpunosti eliminirati, ono barem ublažiti ekonomsko dvostruko oporezivanje. Nema jedinstvenog modela, i to kako u svijetu, tako ni unutar EU. Ipak, olakšice na razini poduzeća su postepeno nestale, tako da sada dominiraju one na razini dioničara. Iako je ovdje metoda imputacije teoretski najdosljednija, jer predstavlja «pravu» integraciju poreza na dohodak i dobit, praksa sve više daje prednost metodi jedinstvene, tj. proporcionalne stope na dividende, koja se postiže konačnim porezom po odbitku. To je posebno izraženo za zemlje tranzicije, pa u tom smislu Hrvatska ne predstavlja izuzetak.

¹⁸ Regresivnost olakšice proizlazi iz nepostojanja progresivnosti ukupnog poreznog opterećenja (za razliku od ostalih sustava poreza na dobit). Ovo nepostojanje progresivnosti osim svog aspekta vertikalne (ali i horizontalne pravednosti), ima, naravno, i svoj aspekt ekonomske efikasnosti tj. proporcionalnost u oporezivanju kapitala. Navedeno implicira smanjenje učinka supstitucije odnosno destimulativnog učinka progresivnosti na investiranja u dionički kapital i relativni poticaj za ovaj oblik financiranja upravo za najviše dohotke.

¹⁹ Ipak, treba napomenuti da je ovakvo parcijalno ublažavanje regresivnosti ograničeno samo na najniže dohodovne slojeve (one koje nemaju iskorišten niti osobni odbitak) vrlo ograničenog dometa s obzirom da najniži dohodovni razredi relativno rijetko imaju ovakve izvore dohotka.

Dodatne prednosti efikasnosti ove metode, kao i svih olakšica na razini dioničara su poticanje razvoja tržišta kapitala, dioničarske demokracije i smanjenje utjecaja menadžmenta. No, u odnosu na metodu imputacije, ona ima temeljnu prednost – izrazitu jednostavnost, ali i temeljni nedostatak – regresivnost.

Rezultati analize za Hrvatsku ukazuju na postojanje i izrazitu izraženost ove regresivnosti. Tako promatrano bez prireza olakšica (ublažavanje, odnosno rasterećenje kod ekonomskog dvostrukog oporezivanja) iznosi 0% za marginalnu stopu poreza na dohodak od 15%, 53,33% za marginalnu stopu poreza na dohodak od 25%, te čak 123,01% za najvišu marginalnu stopu poreza na dohodak (onu od 35%). Stoga kod najviših dohodovnih slojeva ne postoji problem ekonomskog dvostrukog oporezivanja dividendi, već je ovaj oblik «podoporezovan». Suprotno tome, niži dohodovni slojevi (oni oporezovani stopom od 15%) u potpunosti osjećaju teret ekonomskog dvostrukog oporezivanja dividendi. Postojanje prireza još dodatno produbljuje navedene nejednakosti.

Ipak, Hrvatska je iskoristila mogućnost ublažavanja regresivnog učinka barem za najniže dohodovne slojeve, iako su učinci ovog opcionog ublažavanja uvelike ograničenog dometa.

LITERATURA

1. AUERBACH, Alan, J.: "Taxation and Corporate Financial Policy", NBER Working Paper Series, Working Paper 8203, 2001. <http://pap.nber.org/papers/W8203> (CF, PE)
2. ARBRUTYN, Stephanie, TURNER, W. Robert: "Taxes and Firms' Dividend Policies", National Tax Journal, Columbus, XLIII (1990), 4, str. 491-497.
3. BAVILA, Alessandro: "Moving Away from Global Taxation: Dual Income Tax and Other Forms of Taxation", European Taxation, Amsterdam, 41 (2001.), 6, str. 211-220.
4. BLAŽIĆ, Helena: "Međuodnos izravnog oporezivanja potrošnje i olakšica u hrvatskome poreznom sustavu", (Doktorska disertacija), Rijeka: Ekonomski fakultet Rijeka, 1999.
5. BOLSTER, Paul J.; JANJIGIAN, Vahan: "Divident Policy and Valuation Effects of the Tax Reform Act of 1986", National Tax Journal, Columbus, XLIV (1991), 4, Part 2, str. 511-518.
6. BRADFORD, David F.: "The Incidence and Allocation Effects of a Tax on Corporate Distributions", Journal of Public Economics, 15, (1981), str. 1-22.
7. CAMINADA, Koen; Kees GOUDSWAARD: "Netherlands: The Final Tax Reform? Effects of a Flat Rate Individual Income Tax", European Taxation, Amsterdam, 41, (2001), 2, str. 42-47.

8. *CNOSSEN, Sijbren*: "What Kind of Corporation Tax?" Bulletin for International Fiscal Documentation, Amsterdam, 47, (1993), 1, str. 3-16.
9. *CNOSSEN, Sijbren i BOVENBERG Lans*: "Fundamental Tax Reform in The Netherlands", International Tax and Public Finance, Kluwer, 8(2001), 7, str. 471-484.
10. *FUEST, Clemens i HUBER, Bernd*: "Can Corporate-personal Tax Integration Survive in Open Economies?" Lessons from the German Tax Reform, Finanzarchiv, Mohr Siebeck, Tübingen, 57(2000), 4, str. 514-524.
11. *GRAVELLE, Jane G.*: "The Economic Effects of Taxing Capital Income", Cambridge: The MIT Press, 1994.
12. *HOMBURG Stefan*: "German Tax Reform 2000: Description and Appraisal", Finanzarchiv, Mohr Siebeck, Tübingen, 57(2000), 4, str. 504-513.
13. IBFD (International Bureau of Fiscal Documentation): "Central & East European Tax Directory 1999", Amsterdam: IBFD, 1999.
14. IBFD: "European Tax Handbook 2000.", Amsterdam, IBFD, 2000.
15. IBFD: "European Tax Handbook 2001.", Amsterdam, IBFD, 2001.
16. *JELČIĆ, Barbara, Božidar JELČIĆ*: "Porezni Sustav i porezna politika", Zagreb, Informator, 1998.
17. *KOFLER, Herbert*: "Die Körperschaftsteuerlichen Reformvorschläge und ihre Beurteilung in betriebswirtschaftlicher Sicht", (Dissertationen der Johannes Kepler Universität Linz), Wien; Verband der wissenschaftlichen Gesellschaften Österreichs, 1978.
18. *MESSERE, Ken*: "Tax Policy in OECD Member Countries", Amsterdam, IBFD, 1993.
19. *MESSERE, Ken*: "Half a Century of Changes in Taxation", Bulletin for International Fiscal Documentation, Amsterdam, 53 (1999), 8-9, str.340-365.
20. OECD: "Taxing Profits in a Global Economy", Paris, OECD, 1991.
21. OECD: "Tax Burdens: Alternative Measures", Paris, OECD, 2000.
22. OECD: "The Tax System in Japan: a Need for a Comprehensive Reform", Economics Dep. Working Papres, No. 231, by Thomas Dalsgaard and Masaaki Kawagoe, 2000., str. 9. <http://www.oecd.org/pdf/M00001000/M00001962.pdf>
23. *ROSEN, Harvey S.*: "Javne financije" (prijevod). Zagreb, Institut za javne financije, 1999.
24. *SANFORD, Cedric*: "Why Tax Systems Differ – A Comparative Study of the Political Economy of Taxation", Bath, Fiscal Publications, 2000.
25. *SLEMROD, Joel; Jon BAKIJA*: "Taxing Ourselves: A Citizen's Guide to the Great Debate over Tax Reform", Cambridge, London, The MIT Press, 1996.

26. *STIGLITZ, Joseph*: "Economics of the Public Sector", 2nd Ed., New York, W.W. Norton and Comp., 1988.
27. *TAFERNER Anja*: "Russian Federation: Tax Reform", Act II. European Taxation, Amsterdam, 41 (2001), 2, str. 48-60.
28. *ZODROW, George R.*: "On the "Traditional" and "New" Views of Dividend Taxation", National Tax Journal, Columbus, XLIV (1991), 2, str. 497-509.

PRILOZI

Prilog 1.

KVANTITATIVNI PRIKAZ SUSTAVA POREZA NA DOBIT

Sustavi poreza na dobit i njihovo porezno opterećenje mogu se prikazati koristeći sljedeće oznake:²⁰

T_d = ukupni porez (porez na dobit i porez na dohodak) na jedinicu raspodijeljene dobiti

t_d = stopa poreza na dobit

m = marginalna (granična) stopa poreza na dohodak (od kapitala odnosno dividendi)

c = postotak (udio) dividendi, koji se odobrava kao porezni kredit

w = stopa konačnog poreza po odbitku (može, ali i ne mora biti sukladna s m)

d = postotak raspodijeljene dobiti, koji se odbija od oporezive dobiti (dedukcija dividendi na razini poduzeća)

s = relativno smanjenje stope poreza na raspodijeljenu dobit u odnosu na «normalnu» stopu poreza na dobit, odnosno stopu na raspoređenu dobit (npr. ako je stopa poreza na dobit 40%, a stopa na raspodijeljenu dobit 20%, onda je $s = 0,5$)

Ukupno porezno opterećenje kod klasičnog sustava može se prikazati kao²¹:

$$T_d = t_d + m(1 - t_d)$$

kod pune dedukcije dividendi (kao i u slučaju dvojne stope, gdje je stopa na raspoređenu dobit = 0)

$$d = 1; s = 0 \Rightarrow T_d = m$$

²⁰ Prilikom korištenja oznaka, konačnih formula za prikaz svakog pojedinog sustava, distorzija između pojedinih oblika financiranja, te kasnije aplikacije na slučaj Hrvatske sintetizirane i modificirane oznake i formule iz OECD, 1991, str. 245-248; OECD 1991, str. 254-259, te Cnossen, 1993, str. 6-13, te temeljem navedenih postavljene i nove formule i oznake; zanemaren drugačiji utjecaj lokalnih poreza odnosno pretpostavljeno da se i oni podvrgavaju istom sustavu kao i centralni.

²¹ U prikazu formula korišten je temeljni obrazac prema OECD, 1991, obje skupine stranica, s time što je za oblike ublažavanja odnosno eliminacije dvostrukog oporezivanja dividendi koji nisu bili obuhvaćeni jedinstvenim formulama, autorica, u skladu s postojećim obrascem izvršila nadopune.

kod djelomične dedukcije dividendi:

$$Td = td (1 - d) + (1 - (td(1-d)))m$$

kod niže stope na raspoređenu dobit (koja je po učinku analogna djelomičnoj dedukciji dividendi kada je $s = (1-d)$):

$$Td = s td + (1-s td)m$$

kod pune imputacije kao:

$$Td = td + (m - td) = m$$

kod djelomične imputacije kao

$$Td = td + m((1-td) + c(1 - td)) - c(1 - td)$$

kod oporezivanja porezom po odbitku kao konačnim porezom (što može biti analogno klasičnom sustavu ako je $w = m$) kao:

$$Td = td + (1-td) w$$

kod poreznog kredita na razini dioničara kao:

$$Td = td + (1-td)m - c(1-td)$$

kod izuzeća dividendi na razini dioničara ($e=1$):

$$Td = td + (1-td-e(1-td))m.$$

gdje je e – izuzeti udio dividendi (ako je $e = 1$, što je npr. dosad bio slučaj u Hrvatskoj²², kao što se spominje i u slučaju Turske), tada je $Td = td$; isti se učinak može izraziti i kao $w = 0$.

²² Ali i uz zaštitnu kamatu na razini poduzeća, što je značilo neoporezivanje «normalne» stope dobiti (dakle «normalne» dividende, kao i zadržane dobiti) na razini poduzeća.

Prilog 2.

SUSTAVI POREZA NA DOBIT U ZEMALJAMA OECD-A

*Tablica 1.*PROMJENE U SUSTAVIMA OPOREZIVANJA DOBITI
U ZEMLJAMA OECD-A OD 1960*

Sustav na snazi 2000/2001.**	Prethodni sustav(i) (1960 - 2000)
KLASIČNI SUSTAV: Nizozemska ¹ Švicarska Turska (ali niske dividende izuzete) SAD	Klasični Klasični Olakšica na razini dioničara (do 1990.) Klasični
OLAKŠICE NA RAZINI DIONIČARA: a) Sustav imputacije Australija (potpuna) Finska (potpuna) ² Francuska (djelomična) Italija (potpuna) Kanada (djelomična, modificirana) ³ Njemačka: zaključno s 2000. (bila potpuna na razini središnje države, ali u kombinaciji s dvojnomo stopom) ⁴ Novi Zeland (potpuna) Norveška (potpuna) ⁵ Portugal (djelomična, kao alternativa posebnoj poreznoj stopi (opciono)) ⁶ Španjolska (djelomična) Velika Britanija (djelomična) ⁷	Klasični (do 1987) Odbitak dividendi, dvojna stopa (do 1989) Klasični (do 1965.), imputacija Djelomična imputacija, potpuna imputacija (od 1983. odnosno 1998.) Manji porezni kredit (do 1971.) Samo dvojna stopa (do 1976.) Klasični (do 1998.) Nulta stopa, klasični sustav, dvojna stopa (do 1990.) Dvojna stopa, klasični sustav i (do 1989.) Odbitak dividendi, klasični sustav (do 1995.) Klasični (do 1993.), Jača djelomična imputacija (do 1999.)
b) Porezni kredit Kanada ³ Japan	Manji porezni kredit (do 1971), porezni kredit Dvojna stopa, posebna stopa

c) Posebna (snižena) stopa Austrija 25% ⁸ Belgija 25% ⁸ Danska 25% i 40% ⁹ Grčka 0% ¹⁰ Irsk a ¹¹ Island 10% ¹² Portugal 25% (opcija: djelomična imputacija) ⁶ Švedska 30% ¹²	Dvojna stopa (do 1989.), snižena stopa (ali kao polovica relevantne stope poreza) Imputacija, klasični Klasični Nulta stopa, tj. izuzeće Porezni kredit, djelomična imputacija (do 1999.) Odbitak dividendi (do 1999.) Dvojna stopa, klasični sustav i (do 1989.) Klasični, odbitak dividendi
d) Izuzeće dividendi Luksemburg (50% dividendi izuzeto) Grčka (100% dividendi izuzeto) ¹⁰ Turska (100%, ali samo za male iznose) Njemačka (50%): od 2001 ⁴	Izuzeće tj. nulta stopa Klasični (do devedesetih godina) Izuzeće, tj. nulta stopa Vidi lijevi stupac tablice
OLAKŠICE NA RAZINI KORPORACIJE (potpuno nestale 2001: povijesna kategorija):	
a) Sustav dvojnih stopa Njemačka: zaključno s 2000: 30% i 40% ⁴	Samo dvojna stopa (do 1976.)
b) Sustav odbitka dividendi (ne postoji već 2000) Island (do 1999)	Odbitak dividendi

* Poljska, Češka i Mađarska prikazuju se zajedno s ostalim zemljama tranzicije

** u slučaju poznatih promjena tijekom 2001. u odnosu na 2000. (npr. Njemačka) navedeni sustavi u obje godine

1. Od 2001. Nizozemska je prešla na specifični sustav, sličan dualnom porezu na dohodak., gdje je velika većina dohodaka od kapitala oporezovana po jednoj fiksnoj stopi od 30%. Ova se stopa primjenjuje ne na stvarnu, već procijenjenu (fiktivnu) zaradu od štednje i investicija (osnovica za procjenu su kapital i sredstva temeljem dionica, štednih uloga, zemlje, nekretnina (s izuzetkom vlastitog doma) i pokretnina (koje osobno ne koristi porezni obveznik) umanjeni za dug). S obzirom na iznesene karakteristike navedeni bi se sustav i dalje mogao smatrati svojevrstnom varijantom klasičnoga, ali unutar pretežito dualnoga poreza na dohodak, iako se formalno radi o «olakšici» na razini dioničara u vidu jedinstvene stope za dividende.

2. Finska ima dualni porez na dohodak, gdje je porezna stopa na dohotke od kapitala relativno visoka i odgovara stopi poreza na dobit (29%, a najviša marginalna stopa poreza na dohodak (od rada) je 38%). U okviru njega primjenjuje se sustav pune (potpune) imputacije, gdje je za dividende relevantna jedinstvena stopa poreza na dohodak od kapitala od 29%.

3. Sustav Kanade ima elemente imputacije i poreznog kredita. Tehnički se radi o imputaciji, ali modificiranoj (stoga neki autori (npr. Sanford, 2000.) klasificiraju ovaj oblik kao modificiranu imputaciju): iznos koji se dodaje primljenoj dividendi («gross up» od 25%) nije isti kao iznos poreznog kredita (potonji iznosi dvije trećine «gross-up-a»). Taj porezni kredit nema veze s uplaćenim korporacijskim porezom, dakle odobrava se bez obzira na to da li je taj iznos bio uplaćen ili ne. Stoga se suštinski ova metoda može ubrojiti u olakšice (rasterećenja) na razini dioničara, koje nisu usmjerene

vraćanju (dijela) korporacijskog poreza (nisu imputacijskog, odnosno integracijskog karaktera u užem smislu), konkretno u olakšicu tipa poreznog kredita (npr. OECD; 1991.; Cnossen, 1993.; Messere, 1999.). Stoga je u tablici 1. Kanada klasificirana na dva načina odnosno u oba sustava.

4. Poreznom reformom za 2001. Njemačka je ukinula kombinaciju pune imputacije i dvojne stope, te uvela jedinstvenu olakšicu na razini dioničara u obliku 50% poreznog oslobođenja (izuzeća) dividendi (svega 50% dividendi oporezivo je relevantnom stopom poreza na dohodak). Za korporacije (uključivo i dioničare), gdje se financijska godina poklapa s kalendarskom, novi sustav je stupio na snagu 1. siječnja 2001., dok u slučaju nepoklapanja kalendarske i financijske godine, stupa na snagu početkom financijske godine 2001./2002.. Međutim, primjenjuje se prijelazni režim za profite iz ranijih financijskih godina, kako bi se osiguralo da dioničari na njih ostvare svoje pravo imputacijskog kredita.

5. Specifičnost imputacije se očituje u činjenici da se radi o tzv. neto imputacijskom sustavu: primjenjuje se tehnika poreznog kredita, ali s učinkom eliminacije dvostrukog oporezivanja tj. učinkom nulte stope na dividendu (s obzirom da su u primijenjenom svojevrsnom dualnom sustavu iste stope poreza na dobit i na dohodak (dividende), te se potonji porez putem porezne prijave vraća kroz porezni kredit), postiže se na neizravan način učinak pune imputacije.

6. Za razliku od ostalih zemalja s konačnim porezom po odbitku na dividende, koje imaju opciju uključivanja dividendi u poreznu prijavu (vidi 8.), u Portugalu se u potonjem slučaju primjenjuje djelomična imputacija.

7. Promjenama od 6. IV 1999 sustav djelomične imputacije u Velikoj Britaniji znatno je ublažen, tako da se gotovo može govoriti o klasičnom sustavu.

8. Konačni porez po odbitku kojim se ostvaruje snižena stopa poreza na dohodak na dividende, može prema izboru poreznog obveznika biti i akontacijski, tj. porezni obveznici kojima to odgovara (oni s nižim dohocima) mogu uključiti dividende u poreznu prijavu i uračunati plaćeni porez po odbitku u ukupnu poreznu obvezu, radi stjecanja prava na povrat (dijela) tako plaćenog poreza. U potonjem se slučaju primjenjuje (po izboru samih poreznih obveznika) klasični sustav.

9. 25% za dohodak od dionica koji ne prelazi 37.200DKK odnosno 40% za onaj koji prelazi taj iznos. Porez po odbitku od 25% je u prvom slučaju konačan, a u drugome akontacijski.

10. Nulta je stopa analogna 100% izuzeću dividendi i zbog toga je Grčka svrstana u oba podsustava.

11. S obzirom da irski sustav poreza na dohodak ima samo dvije stope od kojih se standardna (niža) primjenjuje putem poreza po odbitku za dividende – Irska nedefinirana; ne zna se da li je porez po odbitku konačna ili ne; pouzdano se zna da postoji opcija odnosno da ga se može uključiti u oporeziv dohodak (odbiti od ukupne porezne obveze), ali nije jasno je li to obveza ili ne.

12. To stopa na sve dohotke od kapitala (dualni porez na dohodak); konačni porez po odbitku.

Izvori: Ken Messere: *Half a Century of Changes in Taxation*, 1999., str.351; OECD: *Tax Burdens: Alternative Measures*, 2000., str. 22-25; IBFD: *European Tax Handbook 2000.*; IBFD: *European Tax Handbook 2001.*; Cedric Sanford: *Why Tax Systems Differ*, 2000., str.65; Koen Carminada and Kees Goudswaard: *Netherlands – The Final Tax Reform? Effects of a Flat Rate Individual Income Tax*; <http://www.bundesministerium.de/>; OECD: *The Tax System in Japan: a Need for a Comprehensive Reform*, Economics Dep. Working Papers No.231, by Thonas Dalsgaard and Massaki Kawagoe 2000., str. 9, <http://www.oecd.org/pdf/M00001000/M00001962.pdf>, Homburg Stefan: *German Tax Reform 2000.: Description and Appraisal*, 2000., str.504-511.; Fuest Clemens i Huber Bernd: *Can Corporate-personal Tax Integration Survive in Open Economies? Lessons from the German Tax Reform*, 2000., str. 515-517 i 520-522.; Cnossen, Sijbren i Bovenberg Lans: *Fundamental Tax Reform in The Netherlands*, 2001.

Prilog 3.

**HIPOTETSKI POREZ (UKUPNI) BEZ UBLAŽAVANJA/ELIMINACIJE
EKONOMSKOG DVOSTRUKOG OPOREZIVANJA NA PRIMJERU
PODATAKA ZA HRVATSKU**

Porez (ukupnan) bez ublažavanja (klasični sustav)(Td_k) :

- za stopu od **35%**, bez prireza

$$Td_k = 0,2 + 0,35 (1-0,2) = 0,48 = 48\%$$

- za stopu od 35%, s prirezom za Zagreb

$$Td_k = 0,2 + 0,35 (1-0,2) + (0,35(1-0,2)) 0,18 = 0,5304 = 53,04\%$$

- za stopu od 35%, s prirezom za Rijeku

$$Td_k = 0,2 + 0,35 (1-0,2) + (0,35(1-0,2)) 0,0625 = 0,4975 = 49,75\%$$

- za stopu od **25%**, bez prireza

$$Td_k = 0,2 + 0,25 (1-0,2) = 0,4 = 40\%$$

- za stopu od 25%, s prirezom za Zagreb

$$Td_k = 0,2 + 0,25 (1-0,2) + (0,25(1-0,2)) 0,18 = 0,436 = 43,60\%$$

- za stopu od 25%, s prirezom za Rijeku

$$Td_k = 0,2 + 0,25 (1-0,2) + (0,25(1-0,2)) 0,0625 = 0,4125 = 41,25\%$$

- za stopu od **15%**, bez prireza

$$Td_k = 0,2 + 0,15 (1-0,2) = 0,32 = 32\%$$

- za stopu od 15%, s prirezom za Zagreb

$$Td_k = 0,2 + 0,15 (1-0,2) + (0,15(1-0,2)) 0,18 = 0,3416 = 34,16\%$$

- za stopu od 15%, s prirezom za Rijeku

$$Td_k = 0,2 + 0,15 (1-0,2) + (0,15(1-0,2)) 0,0625 = 0,3275 = 32,75\%$$

*Prilog 4.***STUPANJ UBLAŽAVANJA EKONOMSKOG DVOSTRUKOG
OPOREZIVANJA DIVIDENDI U HRVATSKOJ**- za stopu od **35%**, bez prireza

$$\begin{array}{lcl} \text{Stupanj ublažavanja} & Td_k - Td_s & 0,48 - 0,32 \\ \text{ekonomskog dvostrukog} & = \frac{\quad}{\quad} = & \frac{\quad}{\quad} = 1,2301 = 123,01\% \\ \text{oporezivanja} & Td_k - m & 0,48 - 0,35 \end{array}$$

- za stopu od **35%**, s prirezom za Zagreb

$$\begin{array}{lcl} \text{Stupanj ublažavanja} & Td_k - Td_s & 0,5304 - 0,3416 \\ \text{ekonomskog dvostrukog} & = \frac{\quad}{\quad} = & \frac{\quad}{\quad} = 1,6081 = 160,82\% \\ \text{oporezivanja} & Td_k - m & 0,5304 - 0,4130 \end{array}$$

- za stopu od **35%**, s prirezom za Rijeku

$$\begin{array}{lcl} \text{Stupanj ublažavanja} & Td_k - Td_s & 0,4975 - 0,3275 \\ \text{ekonomskog dvostrukog} & = \frac{\quad}{\quad} = & \frac{\quad}{\quad} = 1,3524 = 135,24\% \\ \text{oporezivanja} & Td_k - m & 0,4975 - 0,3718 \end{array}$$

- za stopu od **25%**, bez prireza

$$\begin{array}{lcl} \text{Stupanj ublažavanja} & Td_k - Td_s & 0,40 - 0,32 \\ \text{ekonomskog dvostrukog} & = \frac{\quad}{\quad} = & \frac{\quad}{\quad} = 0,5333 = 53,33\% \\ \text{oporezivanja} & Td_k - m & 0,40 - 0,25 \end{array}$$

- za stopu od **25%**, s prirezom za Zagreb

$$\begin{array}{lcl} \text{Stupanj ublažavanja} & Td_k - Td_s & 0,436 - 0,3416 \\ \text{ekonomskog dvostrukog} & = \frac{\quad}{\quad} = & \frac{\quad}{\quad} = 0,6695 = 66,95\% \\ \text{oporezivanja} & Td_k - m & 0,436 - 0,295 \end{array}$$

- za stopu od **25%**, s prirezom za Rijeku

$$\begin{array}{lcl} \text{Stupanj ublažavanja} & Td_k - Td_s & 0,4125 - 0,3275 \\ \text{ekonomskog dvostrukog} & = \frac{\quad}{\quad} = & \frac{\quad}{\quad} = 0,5786 = 57,86\% \\ \text{oporezivanja} & Td_k - m & 0,4125 - 0,2656 \end{array}$$

- za stopu od **15%**, $Td_k - Td_s$ – stupanj ublažavanja = 0

Prilog 5.

POTPUNI PRIKAZ KLASIČNOG SUSTAVA (KORISTEĆI POREZNE
STOPE U HRVATSKOJ) I SUSTAVA PRIMIJENJENOG U HRVATSKOJ,
TJ. OPOREZIVANJA POSEBNOM (JEDINSTVENOM) STOPOM

-sva dobit raspoređena

-bez prireza

Klasični sustav (koristeći stope relevantne za Hrvatsku):

a. poduzeće

1. dobit prije oporezivanja	100
2. porez na dobit 20%	20

b. dioničar

3. stopa poreza na dohodak:	15%	25%	35%
4. dividenda (1-2)	80	80	80
5. porez na dohodak (3x4)	12	20	28

c. ukupan porezni teret

6. ukupan porez (2+5)	32	40	48
7. efektivna porezna stopa(6:1)	32%	40%	48%
8. višak poreza((7-3):3)	113%	60%	37%

**Hrvatski model (posebna porezna stopa na dividende = konačni porez po
odbitku)**

a. poduzeće

1. dobit prije oporezivanja	100
2. porez na dobit 20%	20

b. dioničar

3. stopa poreza na dohodak:	15%	25%	35%
4. dividenda (1-2)	80	80	80
5. porez na dohodak (15%)	12	12	12

c. ukupan porezni teret

6. ukupan porez (2+5)	32	32	32
7. efektivna porezna stopa(6:1)	32%	32%	32%
8. višak poreza((7-3):3)	113%	28%	-8,6%
9. olakšica (KV-8):KV	0%	53%	123,2%

Napomena: KV = klasični višak; višak poreza, odnosno preopterećenje porezom kod klasičnog sustava

Prikaz učinaka klasičnog sustava (koristeći porezne stope u Hrvatskoj, uključivo s prirezom) i sustava primijenjenog u Hrvatskoj tj. oporezivanja posebnom (jedinstvenom) stopom uvećanom za prirez

-sva dobit raspoređena

-uključivo s prirezom za grad Zagreb

Klasični sustav (koristeći stope relevantne za Hrvatsku):

a. poduzeće

1. dobit prije oporezivanja	100
2. porez na dobit 20%	20

b. dioničar

3. stopa poreza na dohodak (s prirezom za Zagreb)	17,7%	29,5%	41,3%
4. dividenda (1-2)	80	80	80
5. porez na dohodak (3x4)	14,16	23,6	33,04

c. ukupan porezni teret

6. ukupan porez (2+5)	34,16	43,6	53,04
7. efektivna porezna stopa(6:1)	34,16%	43,60	53,04%
8. višak poreza((7-3):3)	92,99%	47,80%	28,42%

Hrvatski model (posebna porezna stopa na dividende = konačni porez po odbitku)

a. poduzeće

1. dobit prije oporezivanja	100
2. porez na dobit 20%	20

b. dioničar

3. stopa poreza na dohodak: (s prirezom za Zagreb)	17,7%	25,5%	41,3%
4. dividenda (1-2)	80	80	80
5. porez na dohodak (17,7%)	14,16	14,16	14,16

c. ukupan porezni teret

6. ukupan porez (2+5)	34,16	34,16	34,16
7. efektivna porezna stopa(6:1)	34,16%	34,16%	34,16%
8. višak poreza((7-3):3)	92,99%	15,80%	-17,29%
9. olakšica (KV-8):KV	0%	66,95%	160,84%

Napomena: KV = klasičan višak; višak poreza, odnosno preopterećenje porezom kod klasičnog sustava

ECONOMIC DOUBLE TAXATION IN CROATIA

Summary

The authoress analyzes profit tax system with a special reference to the current situation in developed and transitional countries. She calculates effective tax rates and alleviation level of economic double taxation, respectively dividends reliefs for Croatia for different versions (without surtax or with surtaxes, and for various levels of marginal rates).

She concludes that selected system in Croatia – the one with uniform reduced flat-rate (as a component of broader system) which is especially spread exactly in countries in transition, has repressive character of relief.